

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційне дослідження Овчарової Валерії Сергіївни на тему:
«Соціальна робота з залучення молоді до волонтерської діяльності»,
представлене на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі
знань 23 «Соціальна робота» за спеціальністю 231 «Соціальна робота».

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Тема дисертаційного дослідження Овчарової В.С. є актуальною та відповідає сучасним викликам, що постають перед сферою соціальної роботи в Україні. В умовах війни, соціально-економічних трансформацій та реформування місцевого самоврядування соціальна робота відіграє важливу роль у забезпеченні соціальної згуртованості, підтримці вразливих груп населення та розбудові громад. Особливу роль у цих процесах відіграє молодь, яка не лише потребує соціальної підтримки, а й може стати активним ресурсом для вирішення нагальних соціальних проблем через залучення до волонтерської діяльності.

Збільшення ролі волонтерства серед молоді як інструменту соціальної інтеграції зумовлено необхідністю розвитку людського капіталу та посилення соціального зв'язку. Волонтерська діяльність сприяє формуванню у молодих людей навичок громадської активності, співпраці, лідерства та відповідальності. Водночас, існує потреба у систематизації та аналізі ефективних механізмів залучення молоді до волонтерських ініціатив у громадах, що робить дослідження даної теми особливо важливим.

Актуальність теми також визначається процесом децентралізації, який створює нові можливості для розвитку соціальної роботи в громадах. Посилення ролі органів місцевого самоврядування у реалізації соціальних програм актуалізує проблему обмеженості ресурсів, що може бути компенсовано через ефективну організацію волонтерської діяльності молоді. Волонтерство як частина соціальної роботи не лише сприяє вирішенню місцевих соціальних проблем, а й формує активну громадянську позицію молодих людей, зміцнює соціальний капітал громад та підвищує їхню стійкість до кризових ситуацій.

Наукова актуальність теми визначається тим, що вона є логічним продовженням попередніх досліджень у сфері соціальної роботи, в яких розглядається роль волонтерства як важливого соціального ресурсу. Аналіз сучасних досліджень показав, що молодіжне волонтерство має великий потенціал для розвитку громад та вирішення соціальних проблем, проте його реалізація стикається з викликами, такими як відсутність чітких механізмів підтримки волонтерської діяльності, нестача мотиваційних програм та потреба у підготовці молоді до соціальної активності. Саме тому можна вважати, що актуальність теми дисертаційного дослідження визначається як загальносвітовими

тенденціями розвитку соціальної роботи, так і специфічними викликами, що постають перед українським суспільством у сучасних умовах.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та оформлення. Дисертаційна робота Овчарової В.С. характеризується високим рівнем наукової обґрунтованості, системним підходом до аналізу проблеми та логічною структурою викладу матеріалу. Робота складається з анотації, вступу, трьох основних розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків, що свідчить про її завершеність і відповідність стандартам дисертаційних досліджень.

У вступі чітко обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, визначено наукову новизну, практичне значення роботи, а також методологічну базу. Це свідчить про високий рівень підготовки автора та ретельний підхід до розробки структури дослідження.

Зміст дисертації повністю відповідає заявленій темі. У першому розділі детально проаналізовано теоретико-методологічні засади дослідження, зокрема поняття волонтерської діяльності, її роль у соціальній роботі та специфіку залучення молоді до цієї діяльності. У другому розділі висвітлено методологію дослідження, представлені критерії та інструменти оцінки ефективності залучення молоді до волонтерства. Третій розділ присвячений емпіричному дослідженню, аналізу отриманих результатів та їх інтерпретації. Така послідовність викладу матеріалу забезпечує логічність та цілісність роботи.

Робота вирізняється використанням широкого спектра сучасних методів дослідження, таких як анкетування, статистичний аналіз, системний підхід. Вона базується на значній кількості наукових джерел, що охоплюють як вітчизняні, так і роботи закордонних авторів, а також на законодавчих документах, що регулюють волонтерську діяльність в Україні. Усі джерела, на які посилається авторка, коректно оформлені у списку літератури.

Окремо слід відзначити високу якість оформлення тексту: робота подана у відповідності до вимог, містить таблиці, які ілюструють основні положення та додатки, що доповнюють основний зміст. Таблиці та текст мають чітку структурованість, що сприяє зручності сприйняття матеріалу.

Загалом, дисертація є завершеним науковим дослідженням, що відповідає сучасним вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Наукова новизна та теоретичне значення отриманих результатів. Наукова новизна дисертаційного дослідження Овчарової В.С. полягає у всебічному аналізі залучення молоді до волонтерської діяльності в контексті соціальної роботи на рівні громади. Дослідження охоплює як концептуальні, так і практичні аспекти цього процесу, що дозволяє оцінити його роль у зміцненні соціального капіталу та посиленні

суспільної згуртованості. Авторка доводить, що молодіжне волонтерство може стати не лише засобом соціальної інтеграції, а й ефективним інструментом розвитку місцевих громад.

Розглядаючи соціальну роботу з молоддю в Україні, дослідження підкреслює її недостатню інституційну підтримку та розвиненість у порівнянні з європейськими країнами, де молодіжна робота має статус окремого напрямку професійної діяльності. На основі аналізу зарубіжного досвіду авторка обґрунтовує потребу у формуванні системної моделі залучення молоді до волонтерства на рівні громади, яка передбачає врахування інтересів молоді та ресурсних можливостей соціальних інституцій.

Дисертація пропонує новий підхід до трактування волонтерства в соціальній роботі, акцентуючи увагу на його ролі як соціального ресурсу. Окрім цього, дослідження вперше узагальнює та аналізує практику залучення молоді до волонтерської діяльності в умовах реформування системи соціальних послуг та децентралізації. Важливим аспектом є дослідження мотиваційних факторів участі молоді у волонтерській діяльності з урахуванням вікових особливостей та соціального контексту.

Крім того, авторка пропонує власну модель залучення молоді до волонтерської діяльності на рівні громади, яка включає послідовні етапи: аналіз соціальних проблем, визначення потреб молоді, узгодження інтересів волонтерів із завданнями громади, організацію діяльності, підтримку і розвиток волонтерського руху. Дослідниця обґрунтовує необхідність створення цілісної системи підтримки молодіжного волонтерства, яка передбачає співпрацю між соціальними службами, освітніми установами та громадськими організаціями.

Результати емпіричного дослідження підтверджують важливість формування сталої інфраструктури волонтерської діяльності, що дозволить не лише залучати молодь, а й сприяти її довготривалому утриманню в соціальних ініціативах. Дослідження також доводить, що ефективне залучення молоді до волонтерства можливе лише за умови поєднання системного підходу, гнучких організаційних механізмів та врахування соціальних потреб місцевої громади.

Практичне значення результатів дисертаційного дослідження визначається його спрямованістю на вдосконалення соціальної роботи шляхом активного залучення молоді до волонтерської діяльності.

Авторка зазначає, що волонтерська діяльність у системі соціальної роботи загалом не є масовим та системним явищем, оскільки більшість соціальних установ не мають досвіду організованого залучення молодих волонтерів. Водночас проведений аналіз засвідчив, що значна частина таких організацій відчуває потребу у волонтерських ресурсах, проте не використовує волонтерство як механізм вирішення кадрових проблем.

Практичне значення мають також результати аналізу мотиваційних факторів участі молоді у волонтерській діяльності. Авторка виявила, що молодь різних вікових груп має різні стимули до волонтерства. Так, для молодих людей віком 14–16 років основним мотивом є визнання та самоствердження, для вікової категорії 17–24 роки – самовизначення та професійний розвиток, а для 25–35 років – реалізація власного потенціалу. Знання цих особливостей дозволяє розробляти цільові стратегії залучення молоді до волонтерства, адаптовані до їхніх очікувань та потреб.

Результати дисертаційного дослідження можуть бути використані у навчальному процесі закладів вищої освіти, які готують фахівців із соціальної роботи. Вони можуть знайти застосування у викладанні дисциплін, пов'язаних із соціальним менеджментом, громадською активністю, волонтерською діяльністю та організацією соціальних послуг.

Аналіз дисертаційного дослідження Овчарової В.С. показав, що авторка **дотримується принципів академічної доброчесності**, що підтверджується коректним використанням наукових джерел, належним цитуванням та відсутністю ознак фальсифікації або фабрикації даних. У роботі представлений значний обсяг літературних джерел, що охоплюють дослідження вітчизняних і зарубіжних авторів, а всі використані концепції, терміни та методологічні підходи супроводжуються відповідними бібліографічними посиланнями.

Недоліки та дискусійні питання дисертаційного дослідження. Дисертаційне дослідження Овчарової В.С. є ґрунтовною науковою роботою, яка містить теоретичне обґрунтування та емпіричне дослідження соціальної роботи з залучення молоді до волонтерської діяльності. Водночас, деякі аспекти теми потребують подальшого уточнення та розвитку, що може слугувати підґрунтям для майбутніх наукових досліджень.

Одним із важливих дискусійних моментів є відсутність глибокого аналізу механізмів фіксації досвіду молодих волонтерів. У дослідженні значна увага приділена мотиваційним аспектам залучення молоді, однак не розглянуто, наскільки ефективним інструментом мотивації може бути офіційне визнання волонтерського досвіду, наприклад, через сертифікацію, включення до портфоліо або врахування цього досвіду при працевлаштуванні. Враховуючи міжнародний досвід, такі механізми можуть значно підвищити залученість молоді до волонтерства та їхню подальшу професійну інтеграцію.

Ще одним дискусійним питанням є недостатня увага до проблеми дефіциту знань і навичок у молоді, необхідних для ефективного волонтерства. Дослідження розглядає мотиваційні аспекти, однак не аналізує, наскільки низький рівень підготовки є реальним бар'єром для залучення молоді. Особливо це актуально у випадках, коли молоді люди готові долучатися до волонтерських ініціатив, але не мають базових

компетентностей у сфері соціальної роботи, що може впливати на якість надання соціальних послуг.

Також викликає дискусію проблема узгодженості інтересів громади та молоді в контексті волонтерської діяльності. Авторка наголошує на важливості врахування потреб громади при залученні молоді, проте не розглядає ситуації, коли ці потреби не збігаються з інтересами молодих людей. У таких випадках постає питання: які механізми можуть бути використані громадою для адаптації молодіжного волонтерства до реальних соціальних потреб, щоб залученість молоді залишалася високою?

Окремої уваги потребує питання впливу воєнного стану на волонтерську діяльність молоді. Дисертація враховує загальні аспекти соціальної роботи в умовах криз, однак не деталізує, які саме виклики постають перед молоддю в умовах військового часу, зокрема у сфері психологічної безпеки, мобільності волонтерів, ресурсного забезпечення. Врахування цих чинників могло б підвищити прикладну значущість дослідження та сприяти розробці конкретних рекомендацій щодо організації молодіжного волонтерства в умовах війни.

Ще одне питання, що потребує глибшого розгляду, – закріплення волонтерської діяльності в нормативно-правовій базі на рівні соціальних служб. Авторка розглядає правові аспекти волонтерства, проте не акцентує увагу на необхідності внесення конкретних змін до нормативних актів, які б регламентували роль волонтерства як складової діяльності надавачів соціальних послуг. Урахування цього аспекту могло б сприяти підвищенню ефективності волонтерських програм, зробивши їх більш системними та структурованими.

У роботі зазначається, що волонтерство може мати кризовий або системний характер, однак залишається відкритим питання щодо перспектив такого поділу у повоєнний період. Якщо кризове волонтерство є відповіддю на нагальні проблеми, то чи можна вважати його неефективним у періоди стрімкого суспільного розвитку? Чи не потребує сучасне українське суспільство комбінованої моделі волонтерської діяльності, що дозволяла б гнучко реагувати на виклики та підтримувати сталі соціальні ініціативи?

Крім зазначеного, потребує пояснення питання недостатньої системності підходу до волонтерства у роботі соціальних установ. Дослідження демонструє, що більшість організацій не використовують волонтерські програми та стратегії, проте не деталізує причини цього явища. Чи пов'язано це з браком ресурсів, недостатньою мотивацією керівників установ, відсутністю нормативного регулювання або іншими факторами? Відповіді на ці питання дозволили б більш глибоко зрозуміти проблеми інтеграції волонтерства у систему соціальної роботи.

Запропоновані питання можуть стати основою для подальших досліджень у сфері соціальної роботи та розвитку волонтерського руху в Україні.

Загальний висновок

Дисертаційне дослідження Овчарової Валерії Сергіївни на тему «Соціальна робота з залучення молоді до волонтерської діяльності» є самостійною, цілісною та завершеною науковою роботою, яка має як теоретичну, так і практичну значущість. Авторка досліджує актуальну проблему соціальної роботи в умовах сучасних суспільних трансформацій, доводячи, що молодіжне волонтерство є важливим ресурсом громад та інструментом соціальної згуртованості.

Робота містить ґрунтовний аналіз теоретичних підходів до соціальної роботи та волонтерської діяльності, базується на широкому колі вітчизняних і зарубіжних джерел та враховує міжнародний досвід залучення молоді до волонтерських ініціатив. Використання комплексної методології дозволило авторці всебічно дослідити проблему, поєднавши теоретичний аналіз, емпіричне дослідження та прикладні аспекти соціальної роботи.

Практична значущість роботи підтверджується розробкою авторської моделі залучення молоді до волонтерської діяльності на рівні громади, яка включає всі етапи організації цього процесу – від аналізу соціальних потреб до механізмів підтримки волонтерів. Результати дослідження можуть бути використані у практиці соціальних служб, молодіжних центрів, громадських організацій, а також у навчальному процесі підготовки фахівців у сфері соціальної роботи.

За актуальністю, науковою новизною, обґрунтованістю положень, логічністю викладення матеріалу та практичною цінністю отриманих результатів дисертаційна робота відповідає вимогам, що висуваються до робіт такого рівня, а її авторка, Овчарова Валерія Сергіївна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 231 «Соціальна робота».

Рецензент:

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії, публічного
управління та соціальної роботи

О.В. Маловічко